

Cihan haritacılığının doğuşunda Türk mesaisi

Yazan : Miralay
Abdurrahman

Haritacılık değilsede; coğrafyacılık, beşeriyetin zuhurile başlamış ve bu hususta en ziyade maişet ve tahaffuz kayguları âmil olmuştur. Bununla beraber pek iptidâî sayılabilen bu malûmat daha ziyade büyük akınlarla ve sonraları da fütühat seferleriyle birdenbire tevessü ederek binnetice şimdiki terakkiyata vasıl olmuştur.

Tarihin bize söylediği hakikatlara göre; Türkler, duydukları ihtiyaçtan dolayı her tarafa doğru muhacerete başladıkları vakıt, bunlardan büyük bir kütlede; dağları, taşları, ırmak ve gölleri aşarak Çine gelmişler ve mütehalli bulundukları yüksek medeniyetleri sayesinde bu memleketi adeta tesahüp etmişlerdi. Çinliler memleketlerinin vüsatinden ve toprağının feyzü bereketinden dolayı çalışmak istemezler, ve hele başka ülkeler aramak zahmetini düşünmezlerdi.

Bu memlekete yeni gelen Türkler ise; gelip geçtikleri sahalara güzelliklerini ve coğrafi vaziyetlerini hatıralarında tutmakla beraber, zekâlarına mağruren uzun müddet harita gibi eserler meydana getirmeği düşünmemişlerdir.

Fakat zamanlar geçip gittikçe, ve akın macerasına iştirak etmiş ihtiyarlar aralarında azaldıkça yavaş yavaş bu husustaki malûmatlarını kayda ve hatta dolaştıkları sahaların resimlerini hâkke lüzum görmüşlerdir.

Diğer taraftan Türk dini; göğü ve yeri mabut tanımak esasına müstenit bulunduğu için, bunları tetkik etmek ve tetkikatını eyi bellemek ihtiyacında kendiliğinden doğuyor idi.

İşte bu gibi sebeplerle Çin Türkleri arasında hem kozmoğrafya ve hem coğrafya çabuk terakkî etmiş ve zeki milletimizin bu gün bile yüzünü ağartacak âsârın asırlarca evvel vücuda getirilmesini muçip olmuştur.

Filhakika; Milâttan 3000 sene evvel Çin Türklerinden Yu-Kong namında bir âlim, pirinçten mamûl dokuz vazo üzerine hâk eylediği memleket haritasını, ilk cihan eseri olarak ortaya koymuştur. Bu harita; Çini dokuz parçada irae etmekte ve gûya dokuz pafta gibi telâkkiye musaade eylemekte idi. Mikyası yazılmamış olan bu eserde, kasabalar ve şehirler manazırî olarak irae edilmişti.

Şayanı teessüftürki; bu nefis eser, o asırlarda hükümran bulunan hanedanın son imparatoru tarafından civar nehirlerden birisine atılmak suretile mahvedilmiştir. Çin müverrihlerinin müttefikan verdikleri malûmata göre; bütün imparatorlar, bu dokuz vazounun muhafazasını kendilerine mukaddes bir vazife addetmişler ve hatta bu vazolar, kimlerin ellerinde bulunursa Çine o hanedanın hakim olacağını bellemişlerdi. İşte bu akide dolayısıyla idiki, düşmanları tarafından sıkıştırılan son imparator, vazolara tekrar sahip olmak için hepsini birden nehre attırmıştı.

Mamafi bu vakadan bir kaç asır sonra, yine Türk üstatların himmetile dokuz vazo haritaları yeniden yapılmıştı. Bir daha teessüf ederek haber verelimki bunlarında ne oldukları malûm deyildir. Şu kadarki milâttan 105 sene evvel berayı tetkik ve keşfiyat, Türk ellerine gönderilen Çinin âlim ceneralarından: Tschang - Kien, on üç yıl aralarında bulunduğu Türk-

lerde aynı tarzda vazo haritalarına, hemde muhtelif şehirlerde tesadüf eylediğini kemâli hayretle rapor etmiştir. Elyevm Çin müzesinde mevcut bulunan bu vesikanın hükmüne nazaran, dünyamızın üzerinde ilk haritacılığa filhakika Türklerin başladığı sabit olmaktadır.

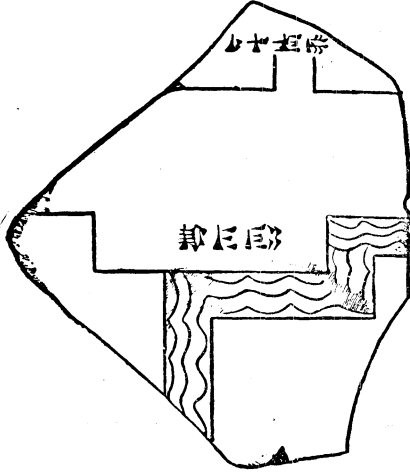
Ceneralin raporuna nazaran ; Türk ellerindeki haritaların sureti imâli ve şehirlerin tarzı irâesi eski dokuz vazo haritalarının aynı imiş. Bu mesele böylece tahakkuk ettikten sonra, kemâli cesaretle ve tarihî bir hakikata istinaden söyleyebilirizki:

Heredot un ve ondan evvel Homer in yaptıkları rivayet olunan haritai âlemlerin; Yu - Kong un raporuna nazaran yirmibeş, yirmi altı asır sonralıkları muhakkaktır. Hatta daha kat'î olarak ilân edebilirizki: Yu - Kong devrinden bile sekiz, dokuz asır evvel, Babilde Sumer üstatları tarafından nefis coğrafya ve bilhassa kadastro haritalarının yapıldığı bile hakayiki tarihiyedir. Şekilde görülen Babil kürrei musattaha ve kadastro haritalarının milâttan 4000 sene evvel Türk mühendisleri tarafından vücade getirildiği teemmül olunduğu taktirde eski yunan haritacılığının nisbeten yeniliği büsbütün tezahur eder.

Bunlardan başka; Babil lilerin daha bir çok asar meydana getirdikleri malûm isede, zamanın teseyyüpkâr ellerine düşen bu eserler, ya kâmilen tahribe uğramışlar veyahut elyevm keşf edilmemişlerdir. Bunlardan yalnız bir tanesi, elyevm İstanbul müzesinde bulunmaktadırki, mermer üzerinde kabartma bir haritadır.

Müsennemi arazinin pek güzel irae edildiği bu kabartma dolayısıyla, Sumer muallimlerinin velevki iptidaî olsun topografik haritalar yapmağa kadar ileri gidebildikleri anlaşılmaktadır.

Türklerin; Ana yurttan Hindistana akınlarında dahi, bir çok coğrafî malûmat ile mücehhez bulunduklarına şüphe yoktur. Babilde olduğu gibi Hintte dahi ulûm ve fununu ilerlettikleri muhakkaktır. Bu meyanda coğrafyanın ve haritacılığın dahi terakki ettiği düşünülebilirse, itiraf edelimki biz bu gün, Türkler tarafından yapılmış eski bir Hindistan haritasını irâeden uzak



Babil kadastrusu

Milâttan 4000 sene evvel yapılan Babil kadastro ve kürrei musattaha haritaları.



Babil kürrei musattahası

bulunuyoruz. Belkide yakın bir atide bunada muvaffak olacağız.

Fakat şurasıda muhakkaktırki, daha zor ve bittabi daha çok zamana ihtiyaç gösteren ilmî heyetin ve medlûlûnun Hindistanda ne dereceye kadar terakki eylediği malûm iken, her halde daha az zamanda öğrenilmesi ve meydana getiril-

mesi daha kolay bulunan coğrafya ve haritacılığın ihmâl edildiğini düşünmek çok mantıksızlık olur. Diğer taraftan bilhassa Batlamyos un Hindistan kıt'ası olarak çizdiği haritalarda; coğrafyacılık noktai nazarından calibi dikkat derecede tafsilât bulunduğuna, ve müşarüileyhin kasaba kasaba dolaştığı şöyle dursun, hatta Hindistana ayak basmadığı malûm olmasına göre, bu gibi malûmatı nerelerden tedarik eylediği teemmüle şayandır.

Şüphe edilmemelidirki; Batlamyos, her halde eski menabiden istifade etmiştir. Vakıa Batlamyos den evvel İskenderi kebirin Hindistan seferi varidi hatır olabilirse; ordu itaatsizlik göstererek müşarüileyhi garbî Hintten avdete mecbur eylediğinden, ne üstadı Aristo ve nede diğerleri harita işleriyle asla meşgul olamamışlardır. Bilâkis eski haritalardan elde edebildiklerini beraber götürmek fırsatına kavuştuklarını kaydetmek çok muvafık olur.

Esasen İskender, münevver bir hükümdar olduğu için kendi muallimi Aristoya hudutsuz tahsisat vermiş ve her ne dilerse beraber alıp götürmesini tenbih eylemiş idi. İmparatorluğun tecezzisinden sonra Batlamyosun eline her halde böyle haritalar geçtiğine şüphe yoktur.

Çünkü Batlamyos kendi haritai cihanında Afrikayı ada yerine temadi edip uzanan bir kıt'a gibi göstermesiyle de sabittir ki, bunu mesmuat üzerine çizmiş ve fakat Hindistanı kasabalarına kadar gösterdiğine nazaran buralarında eski bir haritasını elde etmiştir.

Demek oluyorki; Müşarüileyhin Hindistan ve Türkistan hakkındaki malûmatının menşei eski asardan başka birşey deyildir. Şu halde eskiden kalma Türkistan ve Hindistan haritalarınada Türk mamûlatı nazariyle bakmak icap eder.

Batlamyos dan evvel Heredotun Hindistan içerilerine girmedığı de bilindiğinden balâda arzedilen hakikat adeta bir katiyeti riya-ziye şekline girer.

Türklerin Mısırdâ vücûda getirdikleri asara gelince; bunlar sair yerlerden daha zengindir. Esasen Mısırın eski zamanlardaki medeniyetini doğurdan unsurun Türkler olduğunu, meşhur İngiliz asari atika ve Ejiptoloji profesörlerinden Sir Petrie; 1932 senesinde Flistin taraflarında yaptığı hafriyata ve hafriyat neticesindeki tetkikata atfen ispat eylemiştir. Filhakıka müşarü-nileyhin raporlarına nazaran; Mısırın münevver ahalisinin kâmil-ten Türklerle meskûn Hazar denizi taraflarından geldiği ve zamani kadimde gözleri kamaştıran Mısır ilmi maarifini bun-ların vücûda getirdiği anlaşılmaktadır.

Sir Petrie nin tercüman olmak istediği hakikatlerden birisi, İkinci Ramses zamanında çizilen memleket kadastrudur. Vakıa bu kadastronun mutlaka Türk mühendisleri tarafından vücûda getirildiğine dair bugün için tarihî bir senet ibraz edemezsekte, Babil kadastrısıyla çok manidar müşabehetler arzetmesi bizi acabalar ile karışık derin düşüncelere sevk eylemektedir.

Esasen kadastro ihtiyacı, bahusus zamanı evailde pek okadar çabuk hissedilir bir mesele olmadığından ve Babil kadar yükselememiş milletlerin buna tevessül etmeleri oldukça müsteb'at görüneceğine nazaran; olsa olsa, bunun ehemmiyetini Elcezire şehirlerinde tanınmış olan Türk mutahassısların tavsiyeleriyle mevzuubahs haritaların kuvveden fiile çıkarıldığına inanmak zarureti vardır. Hele Babil kulesinden alınan ilham üzerine Mısır kadastrosundan çok evvel yine Türk usta ve mühendisleri tarafından vücûda getirilen ehramların lisanı epkem ile bizlere kadar isâl eyledikleri hakayiki riya-ziye,

hey'ie, coğrafiye ve hendesiye, buna şüphe dahi bırakmamaktadır. Şöyle ki :

A) Ehramı kebirde; kaidesinin dört dılı mecmuunun tulü, irtifamın iki misline taksim edilirse 3,14159 rakkamı elde edilir ki bizim bildiğimiz Pi den başka bir şey değildir.

Malûmdur ki Pi emsali, daire muhitinin kutruna nisbeti demek olup tarihler bunun kâşifliğini meşhur Arşimet e vermek isterler. Hatta bütün Avrupa üleması, bu bapta müttehidülefkâr bulunmaktadırlar. Halbu ki Arşimetten otuz yedi asır evvel inşa edilen ehramı kebirde bu hakikat mündemiçtir.

Demek oluyor ki: ehramı kebirini inşaaya memur edilen mühendisler, binaya o yolda şayanı dikkat eb'at ve o yolda me-yiller vermişlerdir ki, tarihi inşalarındanberi lisamı epkem ile bunu eslâfa söylemekte bulunmuşlardır. İnsaf edelim... Bu bir tesadüf müdür?...

Sir Petrie gibi asrı hazır ülemasından bir zat, ehramların mühendisleri kimler olduğunu söylerken, artık biz kıymetli ecdadımıza ne dereceye kadar hürmetkâr olmalıyız. Bunu nesli hazrın hakperest vicdanlarına bırakırım. Dahası var:

B) Ehramı kebirin re'sinden geçen nısfınnehar dairesinin, Mısır deltasını tamamı tamamına iki kısma tefrik ederek, tabiri aharla bu daire tam delta noktasından geçerek, şimdiki Greneviç gibi eski zamanlarda malûm kıtaat haritacılığına mebde nısfınneharı teşkil eylemesi.

C) Ehramı kebir kaidesinin kuturlarının vaslından, hemen bilâ hata Şark - Garp ve bilhassa hakikî Şimâl - Cenup istikametlerinin elde edilmesi.

Burada biraz tevakkuf edelim:

Heyet rasadatı içinde semti hakikî tayini, müşkül bir fennî ameliye olup zamanımızdan ancak bir asır evvel en

mükemmel âletlerle yapılan rasadatta, en meşhur heyetşinaslar bu bapta 18 dakikalık bir hata ile bu işin içinden çıkabildikleri halde ehramı kebir mühendislerinin yalnız 5 dakikalık hata eylediklerini söylersek meselenin azameti kendiliğinden tezahur eder.

D) Ehramı kebirde; vecihlerin mecmuu sathı, irtifai üzerine mersum murabbain sathına tamamen muadil bulunması.

E) 148,2 metreden ibaret irtifainın bir milyon kilometre ile zarbindan pek doğru olarak Güneş - Arz mesafesinin elde edilmesidir. Bilhassa bu mesele son derece haizi ehemmiyet bulunup, ta en eski zamanlardan beri heyetşinaslar hep bunun doğru olarak mesahasına çalışmışlardı. Çünkü ecramı semaviyenin mesafelerinde, vahidi kıyasî gibi bu bûdün kullanılmasını zarurî görüyorlardı.

Güneş ile arz arasındaki mesafenin Aratosten zamanında başlayan hesabı dokuz milyondan Kepler zamanına kadar doksan beş milyona çıkarılmış idi. Bir asır evvel de 137 milyona kadar iblâğ edilebilmişti. Bu son kıymet bile miktarı hakikiden yüzde yirmi yedi buçuk kadar hatalı idi. Halbuki heyetşinasların aradıkları vahidi kıyasî ehramı kebirde mevcut bulunuyordu. Yalnız bunu okumak bu miftahı bulmak lâzımgeliyordu.

Filhakika ehramı kebirin irtifai bir milyon kilometre ile zarp olunursa 148,200,000 rakkamı elde edilirki miktarı hakikiden ancak yüzde bir kadar hatalıdır. Demek oluyorki ehramların Türk olan mühendisleri hemen hemen asrımızın heyetşinasları kadar malûmatla mücehhez bulunuyorlarmış. Bugün ise bu miktar da terk edilmiş gibidir. Semanın akıllara hayret veren derinlikleri için Parsek tabir olunan vahidi kıyasî kullanılmağa başlanmıştır; dâirei husuf nısıf kutrunu, bir derece

saniyesi tahtında görecek uzak bir noktanın arza olan mesafesinden ibaret olup 27 küsur tirilyon kilometre kadar bir şeydir. Saatte 60 kilometre süratle giden bir ekspres treni, bu mesafeyi 73 milyon senede ancak kat edebilir.

F) 12500 sene evvel kutup yıldızlığı vazifesini görmüş olan (Şelyak) burcundaki (Nesrülvaki = Vega) kevkebinin mahalli nısfınneharından geçerken, ehramı kebirin içinde sureti mahsusada açılan dehlizden görünmesi... ila. gibi akıllara hayret verecek mesaili ilmiyeye ne diyelim? Bu gün ehramlar mevcut iken hulasatan yazdığımız bu hakayık aliyeyi nasıl inkâr edebiliriz? Çünkü ehramlar meydanda, arşın ve metrede herkesin elindedir ve, ehramlardan ise bu ilimleri kimse alamayacaktır.

Bu hakikatlerden başa şunu da şayanı kayıt görürüz ki, Halis Türk olan Hiksos ların, Mısır medeniyeti üzerinde yaptıkları roller çok müessir olmuş ve uzun müddet hükûmeti ellerinde bulundurarak ehaliyi kendilerine tamamen bent eylemişlerdir. Bu halin, öyle sırf silâh kuvvelile idame edilemeyeceği şüphesiz olup buda eski Babil ve Güldanî topraklarında yetişen Summer evlatlarının, asıl yerlilerden çok münevver ve çok yüksek bulunduklarını ve Sir Petrie nin isbat eylediği gibi damarlarında Türk kanının cvelan eylediğini gösterir.

Mısır tarihlerine göre Firavunlardan üçüncü Totmózisın hanedanına mensup prenses Hatchepsou, coğrafi keşfiyat zımında milattan (1449 - 1503) sene evvel Nil tarikile hattüüstüvaya kadar bir seyahat icra etmiştir. Biz bu nokta üzerinde sureti mahsusada nazarı dikkatı celp eylemek isteriz.

Filhakika bu kadar erkekler varken o vakitlerde Hattüüs-vaya kadar gitmek bir kadın ve hele bilhassa hanedana men-

sup bir prenses için şayanı istiğrap sayılmak lâzımgelir. Me-sele ise gayet sadedir. Hatchepsou nun validesi Sumerlerden pek münevver halis bir Türk kadını idi. Bu kadının kızına verdiği ilham, mevzubahs Nil seyahatını doğurmuş ve bittabi heyeti seferiye riyasetini de annesi kadar münevver bulunan prenses deruhte etmiştir. Hatta hükümdar Nehav ın Aferika-yı dairen madar dolaşıp keşfiyatı coğrafiyede bulunmalarına memur eylediği meşhur Fenikeliler seyahatının dahi bugibi ilhamat neticesinde vukua geldiğine hiç şüphe edilmemek lâ-zımdır.

Mısırlılarla beraber Fenikelilerin ve biraz daha sonra Kar-taçlıların keşfiyatı dahi şayanı kayt isede arazilerinin darlığından dolayı ancak bahrî seferlerle ve müstemlekelerile geçinen ve servet sahibi olan Türk azmanı bu iki kıskanç milletin yap-tıkları haritaları daima gizli tuttuklarını ve ledelicap her şey-den evvel bunları yok eylediklini söylemeliyiz. Bununlaberaber Kartaç amirallarından Himilkonun Septeden itibaren şimale ve Hannonın Kine körfezin doğru yaptıkları seferi bahriler tarih sahifelerinden kaçamamışlardır. Milâttan altı asır evvel vukubulan, beşeriyetin bu büyük iki seferi coğrafya ilmini pek ziyade zenginleştirmişti. Hele Sur şehirli Marinüs namındaki alimin, Milâttan yüz ve Batlamyosten iki yüz elli sene evvel ha-ritalarda müstekimen arz ve tul dairelerini çizdiğini haber vere-bilirizki bu icadın ne kadar mühim olduğu izah, beyandan müstağnidir.

Sinoplu Strabonun dahi Hititlerden halis bir Türk olduğunu söylemek icabeder. On sekiz cilt üzerine yazdığı eser, zamanı atik coğrafyası için en doğru bir vesikadır.

Kurunu ulâ gibi Kurunu vusta dahi, Türk ulemasile ve Türk coğrafiyünü ile doludur. Ezcümle meşhur Farabi, arzın

küreviliğini pek güzel isbat etmiş bir Türk dahisi idi. Bunun talebesi İbni Sina dahi büyük bir Türk alimi idi. Heyetşinası şehir Abdurrahman sofi de Rey de doğmuş bir Türk harikası idi. Zamanımızdan bin sene evvel yaşamış bulunan müşarünileyh bilhassa sema haritaları tersiminde yedi tulâ sahibi idi. Su-verülkevâkîp ve Feleknüma namındaki lâyetmut eserleriyle bütün dünyaya kendini tanıtmış olan bu dahide Farabi gibi arzın küreviliğini söylemiş ve arz haritalarında, mevâkîi arz ve tullerile kâğırlara geçirmenin lüzumunu ileri sürmüştür.

Meşhur Olüğ bey dahi hem heyetşinas ve hem coğrafiyacı idi. Türk hakanı meşhur Kublay dahi büyük coğrafiyundan âlim bir zat idi. Kublay ın beheri yedişer yüz ton cesametinde 14 gemi ile İtalyalı Markopoloyu bizzat keşfiyata çıkarması, ve bu meyanda kendi kızını da heyeti seferiye ile göndererek bir haritai âlem çizdirmesi kadar âlî ve yüksek bir hizmeti, tarih şimdiye kadar hiç bir yerde hiç bir hükümdar için yazmamıştır. Kolomp un üç gemi tedarik edinceye kadar çektiği zahmeti gözönüne getirirsek, Kublay ın kendiliğinden Markopolo ya tevdi eylediği yüksek vazifenin azameti nazarlarda bir kat daha büyür.

Kurunu vustadaki Türk hidematı yalnız bunlardan ibaret değildir. Ali kuşçu merhumun, Mîrim çelebi nin, Takiyettin Rasıd ın coğrafiya ilimi hakkında yazdıkları eserleri Avrupalıların bile hayretini celp eylemiş ve bu eserleri kâmilten kendi lisanlarına tercüme etmişlerdir.

Şimdiye kadar gizli kalmış iken yakın zamanlarda meydana çıkan meşhur Rodrigo meselesini de burada zikrelemek, yalnız Türklük namına değil, aynı zamanda hakikatı tarihiye içinde bir vazife hükmünü alır.

Hini hareketinde, Kolomp a bir emirber gibi arzı hizmet eden bu zatın Türk bahriyesine mensup bir gemi süvarisi olduğu bilâhara anlaşılmış ve ilk defa kararı görmeklede yeni dünyayı eski dünyalılara haber vermiştir. Kolomp, bu zatın malûmatından ve soğuk kanlılığından çok istifade etmiştir. Gizli din tuttuğunu ve hasbelicap ismini de Rodrigo ya tebdil ettiğini itiraf eden Kolomp, ahiren meydana çıkarılan hatıratında bunun Müslüman bahriyesine mensup bir gemi süvarisi olduğunu ve fakat bu hakikatin yalnız kendisince malûm bulunduğunu ayrıca dermeyeran etmektedir. Biz Rodrigo hakkında şimdilik bu kadarla iktifa ederek atide bunun için ayrıca bir makale yazacağız.

Yalnız şukadarcık olusun haber verelimki, Barbaros Hayrettin paşa merhum dahi, bu vakadan haberdar gibi görülmektedir.

Yıldız sarayından alınıp Darülfünun kütüphanesine nakil olunan ve 10803 No. da mukayyet bulunan Vakanüvis Esat ef. merhumun Hülâsai ahvali Tunus ve Garp adlı yazma risalesinin 400 cü metninde Hayrettin Pş. dan bahs olunurken:

“ hatta coğrafya ve heyete arif olmakla Yeni dünyanın, evzai felekiye ve sair emmaratla mevcudiyetini istidlâl edip Sultan Süleyman dan diğer frenk kapudanının (Kristof Kolomp) seferinden evvel sefer ile oralarını keşf ve işgal etmesi ... babında avni şahanelerini niyaz etmişti. Hüdaven-digâr evvelemirde Halep te Meşta da bulunan Serdarı ekrem İbrahim Pş. dan sormuştu. İttisali memleket olmadığı ve meyanede düveli uhra mutalaasile red olunmuştu. „ denilmektedir.

Büyük amiralımızın Kanunî ye müracaatla müsaade istemesinden anlıyoruzki, o vakıtki donanmamızca Amerika kıtası

malum imiş. Öyle, Esat ef. merhumun yazdığı gibi bu keyfiyetin “ evzai felekiye ve sair emmarat „ ile alâkası bulunduğundan Barbarosun maiyetinden bir veya iki geminin ya furtunalar dolayısıle veya herhangi bir sebeple filomuzdan ayrılarak Antil taraflarına düştüğü ve bunların içlerinden muktedir bir gemici olduğuna şüphe edilmemek lâzım gelen birisinin ve ağılebi ihtimâl gemi süvarisinin korkusundan donanmaya dönmiyerek bir kaç arkadaşile Kolomp a arzı hizmet eylediği tahakkuk ediyor. İşte; Rodrigo namı müstearını taşıyanın, bu zat olması çok muhtemeldir. Esasen Kristof Kolomp un elinde bulunan haritada Antilya adalarının gösterilmesi ve arz tûl itibarile de mevkiinde bulunması dahi isbat eder ki Ceneviz li gemiciden evvel buraya gelenler bulunmuştur. Kristof Kolomp gibi; J. Harisse namındaki müverrih dahi, Kolomp donanmasında Rodrigo nun bir kaç arkadaşı bulunduğunu ve hepsi de namı müstear taşıdığını ve fakat bu keyfiyete amiraldan başka kimseinin muttali bulunmadığını itiraf eylemektedir.

Bütün bu tafsilattan, Amerika keşfi şerefinde dahi büyük bir Türk hissesinin mevcut bulunduğu katiyyen anlaşılmaktadır.

Kolomp tan az bir zaman sonra Piri reis in bir ceylan derisi üzerinde vücade getirdiği Amerika haritası ise bir şah eserdir. Hatta Piri reis den yarım asır evvel İbrahim Mürsel isminde Trabulusgarp donanmasına mensup bir bahriyelimizin yine ceylan derisi üzerine çizdiği Ak deniz, Kara deniz, Avrupa ve Afrika sahillerini gösteren haritasına ise söylenilecek kelime taktır bulamadığımızı itiraf eyleriz. Biz; ellerinde şimdiki alatı hendesiye bulunmadığı halde Bahriyelilerimizin bu haritrları nasıl vücade getirdiklerine hayret ediyoruz.

Görülüyor ki; Türklerin bu vadideki hizmetleri tasavvurların çok fevkinde büyüktür, ve Dimek oluyor ki; Kurunu vusta sonlarında da en büyük haritaları ecdadımız meydana getirmiş, en büyük Coğrafiya kitaplarını onlar yazmıştır.

Garp alemince de maruf bulunan Kâtip çelebi gibi büyük bir dahimizin belki de ilk defa olarak İstanbulda inhırafi pusla miktarını hesaplayıp ibrelerin sabit kalmadığını isbat ettiğini burada hassatan zıkr eylemek isteriz. Çelebi merhum şiddeti zekâ ile maruf idi. Cihannüma namındaki eserini, taktirlerle değil hayretlerle karşılamak lâzımdır.

Evliya çelebi de zamanının bir Heredot u idi. Türklerle Avrupa hakkında en mufassal malûmatı o vermiş ve bu malûmatı yazabilmek için yine Heredot kadar seyyahat etmiştir.

İbrahim müteferrika nın teşebbüsü ve 28 zade Mehmet çelebi nin himmeti ile İstanbulda açılan matbaanın ulumu fünuna hizmetlerini burada zıkr edecek değiliz. Ancak şayanı kayttir ki matbaaların fevaidi anlaşılır anlaşılmaz Üsküdar da tesis edilen tabıhanede ilk defa olarak enfes denecek derecede umumî bir atlas vücade getirilmesi, Türklerin haritacılığa nekadar ehemmiyet verdiklerini isbat eyler. Atlasın tertibinde ve tabında pek büyük hizmeti sebk eden Abdurrahman isminde âli haslet bir zatın namını burada hörmetle yadederken; Türkiyemizde ilk muntazam haritacılık dairesini tesise muvaffak olan ve bir çok çıraklar yetiştiren eski Umum müdür Şevki Pş. Hz. nin kudreti ilmiyesi önünde eğilir ve ruhuna fatihalar ithaf ylerim.
